

ริชมอนด์ : ตัวอย่างของความพยายามในการปลี่ยนสังคมทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.ประวัติ&ความเป็นมาของมูลนิธิชีววิทยาศาสตร์พันธุ์และบริษัท ริชมอนด์ (บางกอก) จำกัด

มูลนิธิชีววิทยาศาสตร์พันธุ์ได้ถูกจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นมูลนิธิเพื่อการกุศลในปี 2531 โดย ดร.คอนราด โกรินสกี เป็นประธานมูลนิธิ ต่อมาในปี 2534 ดร. บรูซ คาโควสกี ได้มาเป็นผู้อำนวยการมูลนิธิ

มูลนิธิมีนโยบายเกี่ยวกับสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา เรื่องการแบ่งปันผลกำไรทางการค้า ซึ่งมูลนิธิมีบริการช่วยเหลือจัดเก็บข้อมูล และคุ้มครองการจดทะเบียนสิทธิบัตรทางวัฒนธรรมให้แก่ทุกคน ที่ได้นำความรู้มาร่วมในการศึกษาทางชีววิทยา โดยมีบริษัท ฮัตตัน โมเลกุลาร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (ซึ่งมูลนิธิเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว) ทำหน้าที่ดำเนินงานเสมือนโบรกเกอร์ที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา โดยจะแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเสมอภาคที่ผ่านมา มูลนิธิเคยได้รับมอบหมายจากมูลนิธิบอดี้อุปให้ทำการวิจัยตามข้อตกลงอย่างยุติธรรมระหว่างกลุ่มคนพื้นเมืองและองค์กรที่รับผิดชอบเช่น สถาบัน, หน่วยงานทางการศึกษา, เอ็นจีโอ, บริษัทพาณิชย์ และกลุ่มสถาบันทางการศึกษา ของเวเนซุเอลา ขอให้ทำวิจัยทางวิทยาศาสตร์ เพื่อผลประโยชน์ทางการพาณิชย์หลายสมาคมด้วยกัน และด้วยจุดประสงค์ที่จะเชื่อมโยงความรู้ทางด้านชีววิทยาศาสตร์พันธุ์ในภูมิภาคต่างๆ มูลนิธิจึงได้รับเงินสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ชีววิทยาในกรุงเทพฯ ส่วนนโยบายของมูลนิธิเกี่ยวกับสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องผลกำไรทางการค้าจะมีการแบ่งปันกัน เพราะความรู้ทางชีววิทยาศาสตร์พันธุ์จะต้องได้รับความคุ้มครองจดทะเบียนเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้ทุกคนที่มีส่วนในการค้นพบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆเข้าสู่ตลาดได้รับผลประโยชน์ ซึ่งมูลนิธิมีบริการช่วยเหลือจัดเก็บข้อมูล และคุ้มครองการจดทะเบียนสิทธิบัตรทางวัฒนธรรมให้แก่ทุกคนที่ได้นำความรู้มาร่วมในการศึกษาทางชีววิทยา ในรูปของบริษัทฮัตตัน โมเลกุลาร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด

ในปี 2537 บริษัท ริชมอนด์ (บางกอก) จำกัด ได้ให้การสนับสนุนแก่โครงการปลูกป่าบนดอยสุเทพ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากตรงนี้เองในปี 2538 ทางบริษัทจึงมีความคิดริเริ่มที่จะทำโครงการต่อไป คือโครงการวิจัยเรื่อง “ริชมอนด์การริเริ่มชีววิทยาศาสตร์พันธุ์ในประเทศไทย” จัดเตรียมโดย ดร.บรูซ คาโควสกี (ผู้อำนวยการมูลนิธิชีววิทยาศาสตร์พันธุ์ มหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ)

2.รายละเอียดของโครงการวิจัยเรื่อง “ริชมอนด์การริเริ่มชีววิทยาศาสตร์พันธุ์ในประเทศไทย”

2.1 วัตถุประสงค์

เป็นโครงการสำหรับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ในปีแรก เพื่อรักษาความรู้ดั้งเดิมสำหรับ
ชาว-

กระเหรี่ยงและชาวไทย มีจุดประสงค์เพื่อเก็บบันทึกด้วยสมุนไพรพื้นบ้านแผนโบราณที่ใช้ในกลุ่ม
ชนชาว-

เขาเผ่ากระเหรี่ยงทางภาคเหนือของไทย โดยมีเงื่อนไขว่า 1. อนุรักษ์ทุกชิ้นจะต้องบริจาคให้กับ
ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อโครงการสิ้นสุดลง ยกเว้นรถไครสเตอร์ซึ่งจะต้องส่งคืน
ให้บริษัท 2. ตัวอย่างสมุนไพรทุกชิ้นจะต้องมาจัดทำเป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์ และจัดเก็บไว้ที่หอ
พรรณไม้ของภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3. ข้อมูลต่างๆที่เก็บในสนามจะต้องนำมา
ป้อนในคอมพิวเตอร์ที่ภาควิชาฯซึ่งบริจาคโดยบริษัท โดยข้อมูลเหล่านี้จะทำสำเนาลงในแผ่นบันทึก
ข้อมูลมิดริ.สติเฟ่นเป็นผู้ควบคุม และเปิดบริการให้แก่บุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็ชาติใด ที่สนใจ
ศึกษาหาความเป็นไปได้ในการเลือกสมุนไพรที่จะนำไปวิเคราะห์ หรือพัฒนาเป็นตัวยาต่อไป

2.2ระยะเวลา

ระยะเวลาการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 เฟสคือ เฟสที่ 1 ระหว่างเดือนเมษายน - เดือน
ธันวาคม 2538

และเฟสที่ 2 คือ ระหว่างเดือนมกราคม 2539 - เดือนธันวาคม 2541

2.3การมีส่วนร่วมของชุมชน/ชาวบ้าน

ชาวบ้านที่ถูกสัมภาษณ์จะได้รับค่าตอบแทนวันละ 100 บาท และต้องลงนามในสัญญาที่
มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

ถึงผู้อาวุโส และชนชาวปาเกอญอ หมู่บ้าน.....อำเภอ.....
จังหวัด.....

เราทำงานวิชาการด้านที่เรียกว่าชีววิทยาชาติพันธุ์(*Ethnobiology*)งานเร่งด่วนนี้
มีเป้าหมายที่การบันทึก พัฒนา และปกป้องภูมิปัญญาทางด้านสิ่งแวดล้อมของชนเผ่าพื้นเมืองและ
ชาวชนบททั่วโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นทั่วโลกทุกวันนี้
ทำให้ดำรงตำราที่เกี่ยวกับเรื่องราวของโลกรรรมชาติสูญหายไปทุกขณะ

จากการที่เราได้พบปะพูดคุยกัน ท่านก็ได้รับทราบแล้วว่าเรากำลังเริ่มต้นทำงานวิจัยใน
ประเทศไทย โดยการทำการศึกษาพืชสมุนไพร และยาแผนโบราณ(*Medicinal plants
and herbal remeies*)จากพวกท่านชาวปาเกอญอ เรามีความประสงค์ที่จะทำงานใน
หมู่บ้านของท่าน โดยอาศัยการสนับสนุนจากหมอยาพื้นบ้านที่ยังคงทำนาโดยน้ำฝน ร่วมกับการทำ
ไร่หมุนเวียน ตลอดจนอยู่ใกล้ผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์

งานวิจัยของเราได้รับการสนับสนุนด้านการเงินการทำงานสนามในปีแรกจากบริษัท ริ
ชมอนเด้ (บางกอก) จำกัด(ประเทศไทย) โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุนต่ออีก 2
ปี หากผลการศึกษาที่ได้รับมีค่าควรแก่การกลับมาศึกษาเพิ่มเติม ผู้อำนวยการโครงการคือ ดร.บรูซ

ดาโควสกี จากมูลนิธิชีววิทยาศาสตร์ พันธุ์ ประเทศอังกฤษ ในฐานะผู้จัดการโครงการผมจะเป็นผู้ที่ติดต่อกับพวกท่าน ฉะนั้นขอให้ท่านสบายใจที่จะพูดคุยกับผมถึงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนเรื่องที่ท่านวิตกกังวล

การลงนามในสัญญาฉบับนี้แสดงว่าท่านตกลงใจที่จะอนุญาตให้เราทำงานกับชาวบ้านของท่านบนแผ่นดินของท่าน และได้รับสิทธิในการศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องของสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นความรู้ทั่วไป และความรู้ของผู้ที่ชำนาญพิเศษในวัฒนธรรมของท่าน

เราขอสัญญาที่จะปกป้องความรู้ของท่านอย่างเต็มความสามารถ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้ทำงานวิจัยเรื่องสำคัญนี้ในหมู่บ้านของท่าน

โดยจะเป็นการลงลายมือชื่อระหว่างผู้นำชุมชนนั้น และนายอเล็กซานเดอร์ จอห์น ในครอบครัว ผู้จัดการโครงการ ที่ตั้งโครงการ คือ เลขที่ 78 หมู่ 10 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

2.4งบประมาณ&ที่มาของงบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ตลอด 3 ปี ได้จาก บริษัท ริชมอนด์ (บางกอก) จำกัด โดยในปีแรก = 91,400 ปอนด์ หรือ 4,021,600 บาท

2.5รายละเอียดการทำงาน

1 จะรวบรวมข้อมูลจากห้องสมุดที่กรุงเทพและเชียงใหม่ก่อน

2.เก็บข้อมูลจริงในพื้นที่วิจัยคือ ชุมชนชาวกระเหรี่ยงเผ่าสะกาจำนวน 5 หมู่บ้านๆละ 30คน รวม 150 คน (ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน, ผู้ประกอบพิธีกรรม, หมอยาพื้นบ้าน) ซึ่งต้องเป็นหมู่บ้านห่างไกลจากพื้นที่ชนบทที่ได้รับการพัฒนาแล้ว, ปราศจากแรงอิทธิพลภายนอก, มีสภาพแวดล้อมเป็นป่า ฯลฯ โดยพืชที่ใช้ผลิตยาจะถูกถ่ายภาพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และถ่ายแยกภาพเดี่ยว ก่อนที่จะนำส่งไปเก็บในหอพรรณไม้ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต่อไป (ข้อมูลทั้งหมดจะจัดเก็บโดยภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้คำแนะนำของ ดร.สติเฟ่น อีเลียด และ ดร.เจมส์ แม็กส์เวล)

3.เมื่อโครงการมีอายุครบ 3 ปี ก็จะจัดพิมพ์หนังสือบันทึกไว้ใน 3 ภาษาคือ ภาษากระเหรี่ยง, ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

3.รายชื่อหน่วยงาน/บุคคลที่ให้ความร่วมมือกับในโครงการนี้คือ

- 1.มูลนิธิชีววิทยาศาสตร์ พันธุ์ มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ
- 2.สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
- 3.สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์
- 4.สถาบันสมิตโซเนียน วอชิงตัน
- 5.หน่วยงานการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

6. องค์การวัฒนธรรม สังคมและการศึกษา แห่งสหประชาชาติ
7. ศูนย์พัฒนาวิจันนานาชาติ (IDRC)
8. ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. สถาบันวิจัยชาวเขา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
10. หน่วยชีววิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. รายชื่อหน่วยงาน/บุคคลในประเทศไทยที่ไม่เห็นด้วยกับการศึกษารวบรวมข้อมูลดังกล่าว

1. โครงการสมุนไพรรักษาโรคเพื่อตนเอง
2. มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน ภาคเหนือ (นอร์ทเนท)
3. กลุ่มกรีนเนท
4. ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคม
5. โลกคุณภาพ
6. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.เหนือ)

5. ประเด็นที่น่าสนใจในกรณีริชมอนด์

1. ทำไมต้องเลือกศึกษาในพื้นที่ของชาวกระเหรี่ยง?

เพราะว่ากระเหรี่ยงเป็นกลุ่มที่ไม่มีวัฒนธรรมอื่นมาปะปน การศึกษาข้อมูลเรื่องโรคภัยจะจบ
ในนั้น

ไม่มีการส่งคนไข้ไปที่อื่น ซึ่งเป็นเรื่องของการหาตัวยาใหม่ ไม่ใช่การรวบรวมข้อมูลธรรมดา

2. โครงการดังกล่าวไม่ได้ผ่านความเห็นชอบจากสภาวิจัยแห่งชาติ

ดร. ทักษเดช (ประธานบริษัท ริชมอนด์(บางกอก) จำกัด) ยอมรับว่าโครงการฯ
ดังกล่าวไม่

ได้อยู่ในความดูแลของสภาวิจัยแห่งชาติเนื่องจากต้องการความสะดวกและรวดเร็ว เพราะว่าโดย
ระเบียบว่าด้วยการอนุญาตให้นักวิจัยชาวต่างประเทศทำการวิจัยในประเทศไทยปี 2525 ของสภา
วิจัยแห่งชาติระบุไว้ว่าต้องมีขั้นตอนดังนี้

1. ต้องร่วมงานกับนักวิชาการไทย
2. ก่อนเดินทางเข้ามาทำวิจัยกำหนดการล่วงหน้า 3 เดือน
3. สภาวิจัยฯ จะร่วมพิจารณาโครงการที่ชาวต่างชาติเสนอกับหน่วยงานอื่นๆที่
เกี่ยวข้องเช่น กรมป่าไม้ เป็นต้น
4. ระหว่างทำการวิจัยต้องรายงานความก้าวหน้าทุก 6 เดือน
5. ต้องมีการส่งผลการวิจัยที่สมบูรณ์ 3 ชุดให้แก่สภาวิจัยฯ, สำนักหอสมุด

แห่งชาติ, และฝ่ายนักวิจัยชาวต่างชาติ

3. มีการแอบอ้างชื่อบุคคลในองค์กรพัฒนาเอกชนไทยว่าเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ เช่น คุณรสนา โตสิตระกูล จากโครงการสมุนไพรรักษาโรค เพื่อการพึ่งตนเอง, มูลนิธิอินทเนท ฯลฯ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่โครงการฯ

4. บริษัท ริชมอนเด่ (บางกอก) จำกัด เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เอกสารที่บันทึกข้อมูลของโครงการฯ โดยอัตโนมัติ

5. ในปัจจุบันยังไม่มีความหมายคุ้มครองและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกรณีของริชมอนเด่นั้นถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้กระทำโดยผ่านสภาวิจัยแห่งชาติ แต่ก็ไม่มีบทลงโทษ

6. เนื่องจากโครงการฯ ดังกล่าวถูกคัดค้าน โดยองค์กรพัฒนาเอกชน จึงทำให้โครงการฯ ดังกล่าวต้องถูกระงับการสนับสนุนจาก บริษัท ริชมอนเด่ (บางกอก) จำกัด

6. แนวทางป้องกันในอนาคต

1. ควรมืองค์กรกลางที่เป็นตัวแทนของรัฐบาล โดยเปิดกว้างให้แก่คนทุกอาชีพในการศึกษาวิจัยค้นคว้า

2. จะต้องสร้างองค์กรชุมชนเพื่อต่อรองผลประโยชน์และสิทธิในภูมิปัญญาไทย โดยมีการเจรจาและเซ็นสัญญากันอย่างเปิดเผย มีสื่อมวลชนช่วยตรวจสอบในฐานะคนกลาง

3. งานวิจัยทุกชิ้น กรมทรัพย์สินทางปัญญาหรือสภาวิจัยแห่งชาติ ควรเผยแพร่สู่สาธารณะ

4. ควรมีความหมายคุ้มครองสิทธิภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลประโยชน์ของชุมชน

5. รัฐบาลควรมีกองทุนวิจัยสนับสนุนด้านพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น